JEGYZETEK.

SZÉKELY MIHÁLY ÚTJA.

□ Szegény, szegény jó Székely Mihályom. De nagy szomorúság tölt el, mikor olvasom a te diadalodat, nagyot akarásodat, merészségedet. Nem is tudom: tapsra verjem-e a kezem, avagy az előtolakodó könnyeimet törülgessem. Hiába, csak rajtad van az átok, Székely Mihály. El akarsz röpülni Bécsből Budapestre. Megakarod mutatni a vitágnak, hogy Bécsen túl is van még egy város, hova a kultura legújabb, legdiadalmasabb hódítása bevonulhat s hogy a Lajtán túl is van nemzet, mely részt követel magának az emberiség nagy, sose szünő harcában: az előrehaladásban. És te, hogy ezt bebizonyítsd: felülsz ócska, kezdetleges gépedre és merészen nekivágsz a nagy útnak. Zaj nélkül, titokban csináltad, hogy kudarc esetén ki ne kacagjanak ellenségeink. Elindúlsz a rossz géppel. Kockáztatod ifjú életedet, jövődet s viszi a rozoga gépet lelked nagy akarása. Nem repülhetsz egyfolytában — le kell szállnod, mert javitgatni kell a gépet — amely nem hosszú turákra való, hanem arra, hogy kezdő pilota-tanoncok gyakorlatozzanak rajta. De te mester vagy, haladsz az iskola gépen is. A német, francia, angol, osztrák piloták vagyontérő gépekkel száguldanak, neked, mert magyar vagy, be kell érned ezzel is. És győzöl. Magad mondod. hogy nem volt más a célod, csakhogy bebizonyítsd a világ előtt, hogy van — a mi nincs! — magyar aviatika. Mikor Bécsujhelybe visszaérkeztél, osztrák kollegáid megveregetik a vállad s azt mondják: „hősi tett volt". A magyar lapok megirták a referádát, egy-két napig foglalkoztak veled és . . . És? . . . „A Sipka szorosban minden csendes?" Vagyis: egy kő esett a tóba, egyet fröcscsent a viz és . . . most ismét kuruttyolhatnak tovább a békák . . . Bizony, bizony Székely Mihály, hiába röpülgetsz te Bécsujhelytől Budapestig, hiába vonz át valami erő a Lajthán, nincs, nem lehet itt maradásod. Vissza kell fordítanod a kormányt és vissza kell röpültetned a gépmadaradat. Vajjon miért? Olyan nagyon földhöz ragadt szegények volnánk, hogy mitsem áldozhatnánk századunk legizgatóbb kérdésére: a repülésre. No, de ki merne ezzel bennünket megvádolni? És a főváros versenye? Százezres dijai? Nem, itt nem a szegénységben van a hiba. És ez kétszeresen elszomorító reánk. Mert ha szegények .volnánk, még mindig meg volna a remény, hogy sorsunk jobbra fordultával megváltoznak viszonyaink. De igy bebizonyitottnak látszik, hogy mi mindannyiszor kidölünk a sorból, valahányszor csendes, hosszantartó, türelmes és kitartást igénylő kulturmunkáról van szó. Sokszor szemünkbe vágták elleneink keleti tunyaságunk vádját s most akaratlanul is a tollunk hegyére tolakszik s nem tudjuk megállani, hogy meg ne sebezzük magunkat vele. A keserüség késztet erre az önsanyargatásra. Ez, ez a tunyaság ami átkunk, ami megölő betünk. A világ egyetlen népe se áhitozhat annyira a sűltgalamb után, mint mi áhitozunk. Bebizonyítsam? Nos hát, ime: itt van az aviatika. Egész Európának ez most a vesszőparipája. Nosza, vágjuk ki a rezet! Meg kell mutatni a világnak, hogy nekünk is van aviatikánk. Hadd bámuljon a világ. Rendezzünk egy repülő-versenyt. Ne sajnáljuk a pénzt. Hiszen egy csapásra két legyet ütünk agyon: repülő-versenyünk is lesz és megvalósul ami édes álmunk: az idegenforgalom. Mily kápráztató, boldogító gondolat. A sok idegen végre valahára tudomást szerez rólunk is. Megismeri csodaszép fővárosunkat, kulturánkat, ámul és bámul, rengeteg pénzt költ el s végre megszünik a „nyereg alatt puhított hús" legendája. A főváros áldozatkészsége nem ismer határt. Máskor fukarkodik, garasoskodik: most százezrekről van szó s a főváros vállalja. Hiába inti Porzsolt az „Esti levelekben" a fővárost, hiába jósolja, hogy a pénz kidobott pénz lesz s nem hozza meg a kivánt eredményt, hiába mondja: magyar aviatika nincs, meg kell teremteni. Ha a főváros csak a felét szánja a magyar aviatikusok segélyezésére, amit így is úgy is idegen piloták visznek el tőlünk: nem kell félteni a magyar aviatikát.

□ Okos tanács, de ki hallgat rá? Szava pusztába kiáltó szó marad. És az eredményt ismerjük. Csalódás, kinos csalódás minden téren.

□ Idegenek nem jöttek. Az idegen piloták kikacagtak, kigúnyoltak, lenéztek bennünket, miközben pénzünket zsebre vágták. S a magyar aviatikusok?: szegények. Lenézve, gúnykacaj közepette állanak a porondra, minden gyakorlat, minden tanulás nélkül. A mig az idegenek magasan száguldanak, ők a gurulásig merészkednek. S mikor közülük a legtalentumosabb, Zsélyi, majdnem életével fizeti meg merészségét, a haldokló ágyához siet a magyar támogatás s juttat neki

5000 korona vérdíjat. De vajjon addig, mig a szegény álmodozó magyar nagynehezen összeállította gépét, míg kisérletezett, vajjon volt-e valaki, a ki buzditotta, bátoritotta, anyagilag támogatta volna, mint ahogy a német nemzet sietett új léghajót építeni az öreg Zeppelinnek? Ahogy viszonyainkat ismerjük: aligha.

□ A verseny óriási deficittel végződik. Nos, az üzlet nem vált be, perc alatt, könnyen, fáradtság nélkül nem sikerült se idegenforgalmat, se magyar aviatikát teremteni: üsse a kő az egészet! átkozódtunk, bosszankodtunk, fizettünk és — csend.

□ A hirtelen épült hangárok kiürülnek? Nem kattog a gép. Mély unalom nehezedik Rákosra. Bezzeg, nem így a Lajthán túl. Bécsujhelyen, Fischamendben élénk az élet.

□ Persze az üzleti élelmesség és számitás itt már a jövőre számol. Tudja, hogy az aviatikáé a jövő s már berendezkedik hozzá, számítva arra, hogy legközelebb a hadsereg szükséglete e téren is megnövekszik s a magyar ipart majd itt is el lehet ütni azzal a stereotip kijelentéssel, sajnos, a magyar ipar e téren még nem versenyképes. Ők már várost építenek a képnek, mig mi alszunk és várjuk a jó szerencsét. Nem igaz, hogy mozog a föld, nálunk még mindig áll — vagy csak cammog.

□ De ti, Székely Mihályok, csak ne csüggedjetek azért. Harcoljatok, küzdjetek csak tovább. Hátha a ti erős kitartástok és nem lankadó munkakedvetek megdönti a nemzet átkát: a tunyaságot, a közönyt és munkára serkenti azokat is, kiknek mód és hatalom adatott szolgálhatni a nemzet örök és mindeneknél előbb való érdekeit.

PÁR SZÓ EGY MEG NEM ÜLT JUBILEUMRÓL.

□ Hirtelen, mondhatnám, meglepetésszerüen jött a hír, hogy jubilálnunk kell. Noha nálunk ez igazán nem ujság, mert erre nagyszerüen be vagyunk rendezve s alig van nap, amikor valahol ne lenne jubileum az országban s ne durrognának a palackok s ne húzná a cigány „kivilágos virradtig“ és most mégis kellemesen lepett meg bennünket a hír, mely nagyhirtelen pattant ki, mert, akit jubilálnunk kellett volna, igazán méltó az ünnepeltetésre s nem más, mint a „Bor“, az „Annuska“, „Az egri csillagok“, „Az isten rabjai“ kitünő szerzője: Gárdonyi Géza. Erőteljes, friss, üde, mondhatnám, fiatalos tűzzel megírt irásaiból senkisem olvashatja vagy érezheti ki egy harminc éves iróí mult lankadtságát és sok, sok küzdelmét. Nem szabad elfelednünk, hogy magyar iróról van szó, akinek a bölcsőjébe a végzet kétszeres adaggal mérte a tövist s csak nagyon kevés rózsát szórt. S egy pillanatra megörültünk. Végre, valahára lesz alkalom, lesz jogcim, hogy tolakodás nélkül előkényszerítsük egri remeteségéből azt az irót, kinek a szinházi közönség oly sok édes estét s az olvasó oly sok feledhetetlenül kellemes órát köszönthet. De örömünk kevés ideig tartott. Mert, most már tudjuk, hogy a jubileumból nem lesz semmi. Egyszerüen elaludt, abbamaradt. Miért? . . . Rejtély. Egyszerüen elaludt az ügy, aminthogy nálunk ez oly sok eszmével megtörténik. Ami országunk a halva született eszmék országa. Ne sajnáljuk a fáradságot és kutassuk ki mi lehetett az ok a Gárdonyi jubileumánál, amely miatt az ügy abbamaradt? Mert kell, hogy valamely speciális okok hatottak légyen közre; hiszen mi vezetünk a banketteket illetőleg. Tessék csak figyelni a lapokat. Naponta olvashatjuk e stereotip mondatot: „és tiszteletére nagy bankett volt“, vagy „víg lakoma zárta be a napot.“ „Feledhetetlen perceket élt át a társaság a magyaros bőkezüséggel terített asztalnál.“ Ha valaki egy városba érkezik: bankett. Ha megy: bankett. Ha beszél: utána bankett. Ha felolvas, tárgyal, tanácskozik: bankett, bankett és ismét bankett. Ezt megkaphatja nálunk bárki: szinigazgató, képviselő, primadonna, tűzoltó-elnök, polgármester, pincér-elnök, kéményseprőmester, bankigazgató; bizonyos, hogy valamennyi bankettnek nemcsak gazdája, de vendége is akad bőven. És a Gárdonyi jubileuma mégis abbamaradt. Lehetetlen e kérdés felett átsiklani és napirendre térni. Vajjon azért nem jubilálják: mert iró? Az igaz, hogy mi még nagyon is távol vagyunk attól, hogy iróinkat oly megtiszteltetésben részeltessük, mint a Nyugat nagy nemzetei; de viszont láttunk mi már sokkal kisebb nagyságokat is, a nap hőseiként ünnepeltetve. Kifogytunk volna tán a szokott rekvizitumokból? Cigány, kocsikifogás, unalmas, lapos szólamok, bor, pezsgő? . . . Vagy tán a Gárdonyi előkelő ízlése tiltakozik a vásári zajtól? Lehet, hogy ebben van valami. Hiszen tudjuk, hogy mily elvonult, csendes életet folytat a mi irónk, csak néha néha rándulva fel Pestre, ha éppen dolga akad kiadóval, vagy szinigazgatóval. Ha szeretné a görögtűzes ünnepeltetést, ha primadonna természet volna, nem menekül a magányba, hanem a fővárosban marad, hangos szót visz a kávéházakban, klubbokban, lóversenyen, ő volna a mindenütt jelenvaló, a divatkirály, meg volna a maga virága, mi naponta gomblyukában virulna, meg volna a törzsasztala, a társasága, a szinésznője s ő volna, akiről kell beszélni naponta, ha máskép nem, de egy szenzációs eset alkalmából, fellépne képviselőnek, beszélne, korteskedne, perte szólítaná a politikai nagyságokat, adomákat vinne és hozna a klubból s ekkor, nos ekkor, ő volna a „Géza“, a kedvenc, akit most ünnepelne az ország, bárhogy tiltakozna is ellene a Gárdonyi szerénysége. Volna zajongás, mozgalom, díszfelvonulás, lapos szónoklatok zenével és zene nélkül s a végén levonnánk az üdvös tanuságot: ime, mily kultur nemzet vagyunk. Mennyire meg tudjuk becsülni nagyjainkat. De Gárdonyi egy kis hibát követett el az életében. Elkövette azt a nagy hibát, hogy iró akart lenni csupán és kizárólag csak

e téren keresi megérdemelt babérait. Nem kereste nagy korifeusok kegyét, nem küzdött végig választási harcokat, nem panamázott, nem lármázott, hanem ehelyett félrevonult és a legnagyobb csendben megalkotta örökbecsü műveit. De hát ez nálunk még mindig nem elég. Nálunk a könyv még nem csinálhat karriért a gazdájának, ha nem szegődik egy csapodár istennő, a politika szolgálatába is. Akinek ehez nem fűlik a foga, annak nincs jubileuma se harminc, se ötven évi munkásság után, bárha lelkét adta is oda nemzetének. Lehet, ámbár nem hiszem, hogy ez igy van máshol is. De hogy nálunk igy van, igy volt és még sokáig igy lesz, azt fájdalommal bár, de az igazsághoz hűen, idejegyzem. Csak az vigasztal, hogy ez esetben nekünk jobban fájhat ez a valóság, mint magának Gárdonyinak. Elvégre is ő már régen élvezi egy istenadta tehetség igazi és egyedül boldogító jubileumát: a nagy népszerüséget, könyveinek minden népréteget megkapó és lebilincselő elterjedését. És azt hiszem, egy iróra nézve ez a legboldogítóbb jubileum, amit még királyok kegye sem pótolhat.

A MI ERKÖLCSEINK.

□ Egy igen előkelő fővárosi lapban naponta cikkecskék jelentek nem régiben, melyekben a szerző a főváros erkölcseiről beszél — mondanom is fölösleges — egy cseppet sem tetszetős megvilágításban. A cikk irója szerint a mi közönségünk neveletlen, durva, faragatlan, kiméletlen, kőszivű és még nem tudom én mi minden, csak jó nem. A sok vád úgy hullt szegény fővárosiak fejére, mint a zápor. A cikk irója nem tudja megbocsátani, hogy akadt a csaknem milliónyi lakos közül valaki, aki az utcán ujságot olvasott és közben neki-neki ment a járókelőknek. Ugyancsak megbotránkozik a cikkiró azon is, hogy akadt egy szerencsétlen flótás, aki — horribile dictu — bajuszkötővel arcán mert végig menni az utcán. Sőt egynéhányszor a szinházi estéjét is megzavarta a cikkirónak a túlhangos pesti neveletlenség, amikor is a neveletlenség mellett még gorombaságokat is kellett lenyelnie, ha tiltakozni mert. Olyan fráterrel is akadt össze Pest szigoru erkölcsbírája, aki botjával veszélyeztette a járókelők szemevilágát. Hát mindez, elismerjük, nagyon kellemetlen dolog. Akivel megtörtént, szerfelett bosszantó is, de hogy ily csekélyes incidensekből következtetést lehessen vonni egy nagy város erkölcsére, abban már kételkedünk. Valami érthetetlen mánia az, amit az utóbbi időben nálunk észlelhetünk. Ez a mánia abban nyilvánúl, hogy a legképtelenebb cinizmussal vádolja meg nem mást, nem, hanem: önmagát. Igen. Ahogy nálunk egyesek viszonyainkról, erkölcseinkről, közállapotainkról beszélnek, az több mint bosszantó, az már vétek, gyilkolás, az önmagunk mészárlása. Mi nem tartozunk azok közé, kik hibáink mellett behunyt szemmel haladunk el s éppen e cikkecskék amaz intencióból iródnak, hogy korholjunk, javítsunk, ahol lehet, de viszont ab ovo gáncsolni mindent lelketlen szivtelenséggel, mert az magyar és véletlenül nem német, az elitélendő, rút dolog. Csunyaságok mindenütt, mindenkor előfordulnak, de aki a Mona Lisa ellopásából azt következteti, hogy minden párisi tolvaj, az éppen olyan botor, mintha valaki egy pár pesti neveletlensége miatt az egész város felett tör pálcát. E szigoru itészek rendesen azok sorából kerülnek ki, akik belekóstoltak a Nyugat kulturájába, egy pár külföldi metropolist végig barangolnak és aztán hazajönnek és ilyen hangon szólanak: „Ez a ronda Pest“ . . . „Ez a nagy, rút falu“, „A mi barbár népünk“ és igy tovább. Ha Párisban két kofa hajba kap, verekedést rögtönöz s ezt az utcai élet pezsgő voltának tudja be, mig ha nálunk valaki megböki, legott Balkánt kiált. Pedig hát nemcsak nálunk történnek neveletlenségek. Példa rá a Blumenthal eset. Nem ismerik? Kár. Hát az eset ez: Blumenthal úr jónevű osztrák vigjátékiró. Nemcsak jónevű, hanem jómodu is, mert különben nem nyaralna Ischl-ben, ahol a császár és a sok sok főherceg nyaral. Nos, tovább. Zivatar tör ki. A sétálók menekülnek. Két menekülő hölgy Blumenthal úr nyaralója ajtaján kopog és menedéket kér. De Blumenthal úr mérgesen elküldi őket, bezárva orruk előtt az ajtót. „Ez nyaraló és nem menedék.“ A két hölgy kénytelen tovább menni a viharban. Blumenthal úr később tudja meg, hogy egy főhercegnő előtt zárta be ajtaját . . . Tabló.

□ Vajjon milyen kommentárt fűznének az esethez „barátaink“, ha ez az eset nem az osztrák Ischlben, hanem egy magyar fürdőben s nem Blumenthal úrral, hanem egy magyar iróval történt volna meg. Volna megint mit hallgatnunk. De hát szerencsére Blumenthal úr osztrák s felháborodás és megbotránkozás nélkül zárhat ki nyaralójából két hölgyet, kitaszítva őket a viharba. Mi egyszerűen regisztráltuk az esetet s eszünkbe se jutott, hogy ebből az egy — s hangsulyozzuk — kivételes esetből a németek barátságtalanságára következtessünk. Csak az érint bennünket kellemetlenül, hogy mi sosem részesülünk hasonló igazságos elbirálásban. Ha egy magyar bűnt követ el, az a külföld előtt az egész nép, az egész Magyarország rovására megy. De még szomorúbb, hogy akadnak gyenge lelkek, akik szivesen vállalkoznak tulajdon népük, a tulajdon fajuk ócsárlására. Mert a jóakaratu figyelmeztetés, intés a fejlődés biztos útja, de a folytonos gáncsolás és lekicsinylés elkeseredést szül s az önbizalom gyengítésével jár. Önbizalom és hit nélkül pedig se egyén, se nemzet nagygyá, hatalmassá és tökéletessé nem lehet. Nem vagyunk olyan erősek, hogy ellenségeink szép számát magunk is növeljük.

□ Vannak úgy is szép számmal, nem szorúlnak a mi támogatásunkra.

ZSIRKAY JÁNOS.